

Zakaj imamo v gozdovih ozke in dolge parcele? Why do we have narrow and long land plots in the forests?

Mihaela Triglav Čekada

Na predavanjih za širšo javnost o zgodovini geodezije, ki sem jih v zadnjih nekaj letih izvedla kar precej, se prej ali slej pojavi vprašanje: Zakaj imamo ponekod v gozdovih tako zelo ozke in dolge parcele? Pogosto so široke le nekaj metrov, dolge pa lahko tudi kilometer. Nekako nepraktično je na taki parceli ugotavljati, ali je neko drevo moje ali od sosedu. Odgovor na to vprašanje ima seveda zgodovinske vzroke. V sestavku bomo to posebnost zemljiškega katastra podkrepili z zgodovinskimi viri.

Odgovor sega večinoma v drugo polovico 19. stoletja, ko so po zemljiški odvezi leta 1848 urejali služnostne (servitudne) pravice nekdanjih uživalcev gozdnih pravic: od steljarjenja, paše v gozdu, nabiranja drv za kurjavo do uporabe lesa za lastne potrebe (za vzdrževanje poslopij in drugo). Pred ureditvijo služnosti je bilo na Kranjskem s služnostmi obremenjenih kar 80 % gozdov, po ureditvi pa je prešlo v last nekdanjih podložnikov nekaj več kot 50 % gozdov (Perko, 2011). Prvi zakon, ki je urejal postopke za odkup služnosti, je bil sprejet leta 1853. Omogočil je, da so lastniki gozdov dele gozdov odplačno odstopili srenjam ali vsem oziroma davčnim občinam, ki so prej na njih uživale skupne služnostne pravice. Tako je nekdanjim lastnikom ostal samo gozd, ki ni bil obremenjen s služnostmi pravicami.

Da je srenja oziroma vas pridobila solastništvo nad gozdom, je morala v uradnem postopku pred posebno deželno ali lokalno komisijo za odkup in regulacijo služnosti z listinami dokazovati njihove predhodne skupne služnostne pravice. Večinoma so komisije za odkup služnosti na Kranjskem vse postopke izpeljale do konca 80. let 19. stoletja, nemalokrat pa tudi še kasneje. Zakon iz leta 1853 je omogočal služnostnim upravičencem, to je srenjam ali vsem, pridobitev gozda samo v skupno solastniško last. Danes bi rekli, da so ga smele dobiti le agrarne skupnosti, ne pa posamezni upravičenci. Vendar naknadnemu razdeljevanju takega solastniškega gozda preko zasebnih geometrov komisije za gozdne opravke, ki so lahko o tem odločale, praviloma niso nasprotovale. Zakonodaja, ki je to formalno omogočila, pa je bila sprejeta šele naknadno, leta 1883 (Perko, 2002, 2011; Blaznik, 1970; Valenčič, 1970). Ali so skupno zemljo ohranili v skupni lastnini ali so si jo razdelili po kmetijah, pa je bilo večinoma odvisno od pogajalske moči posameznih upravičencev. Večinoma so razdelitev opravičevali z lažjim upravljanjem, da »prenehajo prepirati zavoljo lesa in drv« (Perko, 2011). Z delitvijo med ločene lastnike se je morala najprej strinjati vsaj polovica solastnikov, po zakonu iz leta 1883 pa samo še ena tretjina. Perko (2002, 2011) še pravi, »da so bile težnje po razdelitvi na posamezne lastnike bolj razvidne v tistih predelih, kjer je lesna industrija že dosegla določeno stopnjo in so bili za prodajo lesa bolj ugodni pogoji«.

Če je verjeti zgodovinskemu spominu, so na oddaljenost gozdnih parcel, ki so spadale k posamezni kmetiji, občasno vplivali tudi čisto maščevalni nameni. Kebe (2002, str. 118) je ohranil ljudsko izročilo o gozdarskem inženirju in zemljemercu Francu Biliju iz Moravske, ki je stanoval na naslovu Snežnik 2 zraven Snežniškega gradu ter je odmerjal take gozdne parcele najverjetneje nekje v 80. ali 90. letih 19. stoletja. Kebe piše: »Pudobski vaščani so pripovedovali, da so oni dobili najbolj oddaljene gozdove zaradi fantovske objestnosti. Geometer Bili je rad vasoval pri posebno lepih Rajdkovih dekletih. Ker so pudobski fantje geometra nekega večera zaradi tega pretepli, je vaščanom odmeril gozdove v Stiski, oddaljene tri ure hoda. Dejal jim je: 'Vi in vaši potomci me bodo pomnili.' Čisto drugače pa so z geometrom ravnali vaščani Lipsenja. Najeli so fantiča, da mu je pri delu v gozdu odganjal muhe, in zato dobili večje parcele kot druge vasi.«

Množično odpravljanje služnostnih pravic na gozdovih v drugi polovici 19. stoletja ni prvi poizkus razreševanja služnosti v gozdovih in na skupnih gmajnah. Na nekaterih gospodstvih so to hoteli izvesti že konec 18. stoletja, vendar so bili veliko neuspešnejši kot z odpravo služnostnih pravic po zemljiški odvezi (Perko, 2002, 2011).

Če povzamemo: do danes ohranjene ozke in dolge parcele v gozdovih so izšle iz potrebe po čim pravičnejši razdelitvi skupne zemlje med nekdanje solastnike skupnih gozdov ter so večinoma nastale v postopkih za odpravo služnostnih pravic na gozdovih po zemljiški odvezi.

Zahvala

Delo je nastalo v okviru aplikativnega raziskovalnega projekta L2-50090: Geodetska znamenja kot materialni pričevalci razvoja geodetskih mrež na Slovenskem, ki ga financirata Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije ter Geodetska uprava Republike Slovenije.

Literatura in viri:

- Blaznik, P. (1970). Kolektivna kmečka posest. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: zgodovina agrarnih panog, I. zvezek, Agrarno gospodarstvo. str. 149–160. Ljubljana: SAZU.
- Kebe, J. (2002). Loška dolina z Babnim Poljem. 2, Družbena in župnijska zgodovina. Ljubljana: Družina.
- Pahor, M., Hajnal, I. (1981). Po jamborni cesti ... v mesto na peklju. Ljubljana: Prešernova družba.
- Perko, F. (2002). Zapisano v branikah: gozdovi in gozdarstvo od Snežnika do Nanosa skozi čas. Postojna: Gozdarsko društvo.
- Perko, F. (2011). Gozd lahko živi brez človeka, ljudje ne morejo brez gozda. Ljubljana: Zveza gozdarskih društev Slovenije, Gozdarska založba, Založba Jutro.
- Šivic, A. (1966). Prispevki k zgodovini urejanja naših gozdov. Gozdarski vestnik, 24, 187–192, 247–252.
- Valenčič, V. (1970). Gozdarstvo. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: zgodovina agrarnih panog, I. zvezek, Agrarno gospodarstvo, str. 418–463. Ljubljana: SAZU.

doc. dr. Mihela Triglav Čekada, univ. dipl. inž. geod.

*Geodetski inštitut Slovenije in Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo
Jamova cesta 2, SI-1000 Ljubljana
e-naslov: mihaela.triglav@gis.si*